

Sprawozdanie z konferencji międzynarodowej „Judicial Law-Making in European Constitutional Courts”

Dnia 28 stycznia 2021 roku odbyła się konferencja międzynarodowa pt. „Judicial Law-Making in European Constitutional Courts” zorganizowana online przez Centrum Interdyscyplinarnych Studiów Konstytucyjnych Uniwersytetu Jagiellońskiego (CISK UJ) wspólnie z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Central and Eastern European Regional Chapter of the International Society of Public Law (ICON-S CEE). Konferencja poświęcona była prezentacji wyników badań międzynarodowego zespołu badawczego kierowanego przez Monikę Florczak-Wątor, które zostały opublikowane w 2020 r. w pracy zbiorowej wydanej nakładem wydawnictwa Routledge¹.

W konferencji uczestniczyli naukowcy z polskich i zagranicznych ośrodków naukowych. Prelegentami byli autorzy przywoływanej wyżej publikacji: prof. Martin Belov, dr Jan Malir, prof. Zoltán Pozsár-Szentmiklósy, dr Max Steuer, prof. Monika Florczak-Wątor, dr Ruth Weber, dr Nausica Palazzo, prof. Covadonga Ferrer Martín de Vidales, a także dwaj naukowcy zaproszeni do wygłoszenia wystąpień na temat wpływu zachodnioeuropejskiego sądownictwa konstytucyjnego na krajowe sądy konstytucyjne w Polsce (prof. Leszek Garlicki) i na Węgrzech (prof. Gabor Halmai). Otwarcia konferencji dokonał prof. Jerzy Pisuliński, Dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Konferencja podzielona była na dwa panele – pierwszy dotyczył prawotwórczej aktywności sądów konstytucyjnych w krajach Europy Centralnej i Wschodniej, zaś w drugim referenci podejmowali tą samą tematykę

¹ *Judicial Law-Making in European Constitutional Courts*, red. M. Florczak-Wątor, Routledge 2020.

w odniesieniu do państw Europy Zachodniej z uwzględnieniem wpływu działalności zachodnioeuropejskich sądów konstytucyjnych na sądownictwo konstytucyjne w krajach obszaru dawnego bloku wschodniego.

Temat przewodni konferencji to obecnie jeden z najistotniejszych i najczęściej podejmowanych problemów w nauce prawa konstytucyjnego, co potwierdziła mnogość interesujących wątków poruszonych w wystąpieniach prelegentów i dyskusjach wokół nich toczonych. Uczestnicy konferencji najczęściej odnosili się do zagadnień metodologicznych i rezultatów badań przedstawionych w omawianej publikacji naukowej. Punktem wyjścia do rozważań niejednokrotnie były stawiane przez autorów publikacji i przypomniane przez Monikę Florczak-Wątor zasadnicze pytania i hipotezy badawcze dotyczące problemu aktywizmu sędziowskiego i ewoluującej roli sądów konstytucyjnych. W dyskusjach nie zabrakło także refleksji nad szczegółowymi kwestiami dotyczącymi aktywności sądów konstytucyjnych w poszczególnych państwach europejskich, w tym odniesień do negatywnych dla sądownictwa konstytucyjnego zmian prawnych w Polsce i na Węgrzech.

Moderatorem pierwszego panelu poświęconego sądownictwu konstytucyjnemu w krajach Europy Centralnej i Wschodniej była prof. Fruzsina Gárdos-Orosz z Węgierskiej Akademii Nauk. W ramach tej części konferencji zaprezentowanych zostało pięć referatów. Tematem pierwszych czterech wystąpień była aktywność sądów konstytucyjnych w Bułgarii, w Czechach, na Węgrzech i na Słowacji. Celem ostatniego wystąpienia było przedstawienie metodologii i wniosków zawartych w książce *Judicial Law-Making in European Constitutional Courts*.

Przemawiający jako pierwszy Martin Belov z Uniwersytetu w Sofii wygłosił referat zatytułowany „The Constitutional Court of the Republic of Bulgaria as a Law-Maker”, w którym zarysował ewolucję sądu konstytucyjnego Bułgarii z kelsenowskiego modelu negatywnego prawodawcy do modelu, w którym sąd ten przyjmuje rolę prawodawcy pozytywnego, zwracając uwagę uczestników konferencji na szczególną pozycję sądu konstytucyjnego w procesie interpretacji konstytucji. W dalszej kolejności refleksje poświęcone czeskiemu sądowi konstytucyjnemu wygłosił Jan Malir z Czeskiej Akademii Nauk w wystąpieniu pod tytułem „Judicial Legislation by the Czech Constitutional Court: Examples and Impact”.

Prelegent przedstawił liczne przykłady orzeczeń, które ilustrują prawotwórcze kompetencje czeskiego sądu konstytucyjnego, podkreślając jednocześnie, że sąd ten posiada istotny wpływ na funkcjonowanie czeskiego ustroju politycznego. Następnie Zoltán Pozsár-Szentmiklósy z Uniwersytetu w Budapeszcie w referacie pt. „The Hungarian Constitutional Court as a Law-Maker: Various Tools and Changing Roles” przybliżył rolę, jaką w ustroju Węgier pełni sąd konstytucyjny. Prelegent odniósł się do zmian ustrojowych na Węgrzech po 2010 r., które ograniczyły kompetencje sądu w zakresie kontroli działalności centralnych organów władzy. Wskazane zostały dwa obszary aktywności prawotwórczej sądu konstytucyjnego – tworzenie wewnętrznych procedur i proces wykładni norm konstytucyjnych. Przedostatnie wystąpienie zatytułowane „The Many Faces of Law-Making by Constitutional Courts with Extensive Review Powers? The Slovak Case” wygłosił Max Steuer. Dotyczyło ono aktywizmu sędziowskiego na Słowacji. Referent podkreślał, że słowacki sąd konstytucyjny posiada bardzo szerokie kompetencje, którym odpowiada dziewiętnaście procedur powiązanych z kontrolą hierarchicznej zgodności norm prawnych z konstytucją. Ostatni w ramach tego panelu referat pt. „Central and East European Constitutional Courts as Law-Makers: Research Synthesis” wygłosiła Monika Florczak-Wątor z UJ. W jej wystąpieniu przedstawione zostały problemy badawcze, z którymi mierzyli się autorzy publikacji. Prelegentka odniosła się do definicji prawotwórczej aktywności sądów konstytucyjnych i kluczowych dla niej pytań: o dystryncję między tworzeniem a stosowaniem prawa, interpretacją kreatywną a rekonstruktywną prawa oraz o prawne i doktrynalne podstawy do poprawiania, uzupełniania i rozwijania prawa przez sądy konstytucyjne.

W dyskusji po wystąpieniach wzięli udział m.in. Gabor Halmai, Lech Garlicki, Monika Florczak-Wątor, Fruzsina Gárdos-Orosz, Marek Zirk-Sadowski, Leszek Leszczyński i Martin Belov. Dyskutanci rozwijali wątki, które pojawiły się w referatach prelegentów. Przykładem może być wymiana poglądów na temat problemów związanych z próbami naukowego opisu pozycji sądu konstytucyjnego na Węgrzech. Spośród poruszanych tematów podkreślić należy znaczenie dwóch pytań – o granice aktywizmu sędziowskiego i kryteria, które pozwalają ocenić, kiedy interpretacja prawa staje się elementem działań sądu konstytucyjnego jako pozytywnego prawodawcy.

Moderatorem drugiego panelu dotyczącego krajów Europy Zachodniej i wpływu ich sądownictwa konstytucyjnego na pozostałe regiony Europy był prof. Jan Komárek z Uniwersytetu w Kopenhadze. W ramach tej części spotkania także wygłoszono pięć referatów – trzy z nich dotyczyły sądów konstytucyjnych Niemiec, Włoch i Hiszpanii, natomiast dwa ostatnie koncentrowały się na kwestiach związanych z wpływem orzecznictwa sądów zachodnioeuropejskich na sądy konstytucyjne w Polsce i na Włoszech.

Jako pierwsza głos zabrała Ruth Weber z Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie, która zaprezentowała referat pt. „The Law-Making Activity of the German Federal Constitutional Court”. W wystąpieniu zarysowane zostały etapy rozwoju orzecznictwa niemieckiego sądu konstytucyjnego. Omówione zostały kluczowe z punktu widzenia kształtowania się roli sądu jako pozytywnego legislatora rozstrzygnięcia i ich wpływ na niemiecki system prawny. Referentka podkreśliła istotność problemu poziomu autorytetu, jakim cieszy się sąd konstytucyjny, by mógł on odznaczać się aktywizmem sędziowskim i efektywnie wpływać na normy prawne. Kolejna prelegentka – Nausica Palazzo w wystąpieniu pt. „The Law-Making Power of the Constitutional Court of Italy” przybliżyła prawotwórczą działalność sądu konstytucyjnego we Włoszech, ilustrując swoje wystąpienie licznymi przykładami z orzecznictwa. Wskazała ona również, że wzmocnienie prawotwórczej roli sądu konstytucyjnego we Włoszech nastąpiło w latach 70. XX wieku. Covadonga Ferrer Martín de Vidales z Uniwersytetu w Madrycie w swoim referacie pt. „The Spanish Constitutional Court as a Law-Maker: Functioning and Practice” zaprezentowała prawotwórcze przejawy działalności hiszpańskiego Sądu Konstytucyjnego. Referentka zwróciła szczególną uwagę na proces interpretacji konstytucji w kluczowych dla hiszpańskiego ustroju kwestiach, takich jak podział terytorialny państwa i stopień niezależności regionów. Jednym z poruszonych tematów był wpływ populizmu politycznego na działalność sądu konstytucyjnego.

Lech Garlicki w wystąpieniu pt. „The Impact of the West European Constitutional Courts on the Polish Constitutional Court’s Case Law” skupił się na wpływie niemieckiej doktryny prawa konstytucyjnego na kształtowanie się polskiej koncepcji demokratycznego państwa prawnego. Podkreślił, że polski sąd konstytucyjny w oparciu o wzory zaczerpnięte

z państw Europy Zachodniej wykazywał się aktywizmem sędziowskim w procesie przemian ustrojowych. Prelegent przytoczył również przykłady zaczerpniętych z Niemiec inspiracji, takich jak zasada proporcjonalności i koncepcja godności ludzkiej.

Ostatni w drugim panelu referat pt. „The Impact of the West European Constitutional Courts on the Hungarian Constitutional Court’s Case Law” wygłosił Gabor Halmai z Europejskiego Instytutu Uniwersyteckiego we Florencji. Podkreślił, że na Węgrzech znacznie istotniejszy wpływ od bezpośredniego powoływania się na orzecznictwo sądów zachodnioeuropejskich miały inspiracje czerpane z rozwiniętych doktryn naukowych państw Europy Zachodniej. Prelegent tłumaczył również, w jaki sposób obecnie funkcjonujący na Węgrzech sąd konstytucyjny wykorzystuje orzecznictwo innych sądów konstytucyjnych, by usprawiedliwić zagrożające ustrojowi demokratycznemu prawodawstwo.

W dyskusji dotyczącej zaprezentowanych w drugim panelu referatów wzięli udział m.in. Gabor Halmai, Lech Garlicki, Marek Zirk-Sadowski, Nausica Palazzo, Jan Malir, Ruth Weber i Jan Komárek. Jednym z istotnych wątków był problem postrzegania przez społeczeństwo demokratyczne aktywizmu sędziowskiego. Dyskutanci rozważali to, jakie zagrożenia dla sądownictwa konstytucyjnego niesie za sobą zjawisko populizmu, wskazując że prawotwórcze funkcje sądów konstytucyjnych mogą być pretekstem do realizacji agendy politycznej. Wśród pytań nie zabrakło także tych, które odnosiły się do licznie przytaczanych przez prelegentów przykładów działań sądów konstytucyjnych. Dyskusja w tej części konferencji korespondowała z wnioskami autorów publikacji, że w sporze o granice aktywizmu sędziowskiego istotne znaczenie mają legitymizacja i odbiór społeczny działań sądów konstytucyjnych.

Report on the International Conference „Judicial Law-Making in European Constitutional Courts”

Paweł Daroszewski – student prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, stypendysta Szkoły Orłów UJ oraz Funduszu Stypendialnego Uniwersytetu Jagiellońskiego, numer ORCID: 0000-0002-5762-3730.